

67 Lásd: Szücsné Molnár Erzsébet: Reformpedagógiai témák a „Gyermek” c. folyóiratban 1907–1934-ig. In: Kéri Katalin (szerk.): Ezerszínű világ (Dolgozatok a neveléstörténet köréből). Mozaikok a nevelés történetéből V. Pécsi Tudományegyetem – Tanárképző Intézet, Pécs, 2000. <http://kerikata.hu/publikaciok/text/!kek/ezerszin/ezersz16.htm> [megtekintés: 2022.08.13.]

68 Olaj, vászon, 76 x 63 cm. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria. Az adatok és a kép forrása: Magyar Nemzeti Galéria. <https://mng.hu/mutargyak/parasztiszoba/> [megtekintés: 2022.08.12.]

69 A kép forrása: Rijksmuseum. <https://www.rijksmuseum.nl/en/rijksstudio/artists/jozef-israels/objects#/SK-A-2616,2> [megtekintés: 2022.08.14.]

70 Pierre Bourdieu: Férfiuralom. Napvilág Kiadó, Budapest, 2000. 41. o.

71 Olaj, vászon, 35,5 x 37,5 cm. Jelezve balra lent: Perlmutter. Az adatok és a kép forrása: Auctionzip.com. https://www.auctionzip.com/auction-lot/Perlmutter-Izsak-1866-1932_7A4419CA63/ [megtekintés: 2022.08.12.]

72 Elek Artúr: Perlmutter Izsák, i. m.

73 A kép adatai és forrása: olaj, vászon, 50x60 cm, jelezve jobbra lent: Koszta J. – Kieselbach Galéria és Aukcióház. http://www.kieselbach.hu/alkotas/annuska-tukor-elott-viraggal_277 [megtekintés: 2022.08.14.]

74 Lásd: Tamba Renátó, i. m. 288–289. o.

75 Olaj, vászon, 76 x 55 cm. Az adatok és a kép forrása: Villás Galéria. <http://www.villasalgaleria.hu/aukcio.php?id=11&coldal=4&epo=50&kat=2> [megtekintés: 2022.08.12.]

76 Lázár Béla: Perlmutter Izsák, 1921, i. m. 21. o.

77 Lásd: Pál József és Újvári Edit (szerk.): Szimbólumtár. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából. Balassi Kiadó, Budapest, 2001. <http://www.balassikiado.hu/BB/netre/Net-szimbolum/szimbolumszotar.htm> [megtekintés: 2022.08.13.]

78 Lásd: Tamba Renátó, i. m. 296–301. o.

79 A kép forrása: Bényi László: Koszta József. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Budapest, 1959. 45. kép.

80 A kép adatai és forrása: olaj, vászon, 60,5x50 cm, jelzés nélkül. – Budapest Aukció. <http://budapestaukcio.hu/koszta-jozsef/festo/annuska-cicaval> [megtekintés: 2022.08.14.]

81 Tamba Renátó, i. m. 299. o.

82 Olaj, vászon, 94 x 77 cm. Kieselbach Galéria. Az adatok és a kép forrása: Kieselbach Galéria és Aukcióház. <https://www.kieselbach.hu/kiallitas-alkotas/a-csabitas-fegyvere/olvaso-lany-1926> [megtekintés: 2022.08.12.]

83 Nagy Olga: A nők szerepe és helyzete a paraszti társadalomban. In: Pozsony Ferenc (szerk.): A Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 6. 1998. 52–66. o. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/kriza_tarsasag_evkonyv_06/pages/004_A_nok_szerepe_es_helyzete.htm [megtekintés: 2022.08.13.]

84 Pukánszky Béla: A nőnevelés évezredei. In: Németh András – Pukánszky Béla: A pedagógia problémáitörténete. Gondolat Kiadó, 2004. Budapest, 389–391. o.

BIHARI Sándor

Református diákszervezetek és a *Sárospataki Ifjúsági Közlöny*

Adalékok az iskolaváros
19–20. századi sajtótörténetéhez

A kezdeti évtizedek

A *Sárospataki Ifjúsági Közlöny* (a továbbiakban: SIK) a legjelentősebb ifjúsági lap és folyóirat a Sárospataki Református Kollégium történetében. Nem egyszerűen a meg- és átélt évtizedeket figyelembe véve – bár hatvanhárom évfolyamával és e hosszú időszak eseményeivel így is egyedülálló, – hanem változatos, számos irányba nyitott, ám alapértékeit őrző volta miatt is. „Az Ifjúsági Közlöny hasábjain a kultúrájánál már több van. A magyar élet, magyar megújulás, magyar megmaradás létparancsa hangzott fel: az Ige.” – írta róla Marton János teológiai tanár 1935 tavaszán, az 50. évfolyam jubileumi számában.¹

A mai olvasó számára feltűnő, hogy a lap első lépései sem kezdeti tapogatózások csupán, hanem rögtön magasra helyezve a lécet, eleve „nagyként” született meg, sok évtizedes útjára készen. A kezdet kezdetén sem kereste önmagát, már az első szám azt a többnyire állandó alaki és tartalmi formát nyújtja, amely fennállása során végig jellemezte.

Figyelemre méltó, hogy a szerkesztőség közvetlenül igyekszik kommunikálni olvasóival. Az aktuális szám „bemondóiként” kibeszélnek abból a belső, tartalmi világból, amelynek az olvasó változatos cikkeikkel része lehet. Ez a cikkek halmazának takarásából, vagyis a személytelenségből való tudatos és bátor kilépés a „miénk”, vagy még inkább az „enyém” felvállalását és igényét jelenti a lapot forgató olvasó felé, aki így azonosulhat annak egészével, de akár fel is háborodhat. Így vagy úgy, szükségszerűen vetődhet fel benne a kérdés: enyém, miénk?

Az újság főszerkesztői és szerkesztői természetesen a diákság köréből kerültek ki. Leginkább végzős teológusok vagy seniorok voltak, s ezért elég sűrűn, többnyire évenként cserélődtek. Ez minden egyes közösség számára a folytonosság megőrzésének komoly feladatát jelentette, attól az egy-két ritka kivételtől eltekintve, amikor valamilyen kellemetlen helyzet tarthatatlansága miatt épp ennek ellenkezőjét igyekeztek kényszerűen hangoztatni.

A *Közlöny* körül forgolódo fiatalok közül nem kevesen később a református egyház ismert és meghatározó embereivé válhattak, s kiemelten igaz ez a Pataki Kollégium „vonzáskörzetében”. Többen a diákvilágot maguk mögött hagyva, korábbi

iskolájuk prominensei, tanárai, professzorai, vagy éppen vezetői lettek, mint például az első évfolyam főszerkesztője, Rácz Lajos. Bizonyos a lap maga is exponálta munkatársait, s így az ismertség okán hatással lehetett azok későbbi előmenetelére, de talán még inkább igaz, hogy a SIK életben tartása olyan komoly munka és feladat volt, amelyet a diákok közül csak a legkiválóbbak vállára lehetett ráterhelni, s e rátermettség érhető tetten aztán későbbi pályafutásukban. Visszatekintve ez is az egykori lap értékét jelzi. Olyan plusz ez, ami a kortársak számára még nem volt felismerhető, de a mai olvasó így, e többlettudásával felvértezve, másként olvas a sorok között.

Az eddigiek alátámasztására hadd folytassuk Marton János fentebb megkezdett szavait: „*Ahogy forogatom az Ifjúsági Közlöny félszáz éven megjelent évfolyamait, az ragad meg legelőször, hogy ezek a fiatalok: felelős szerkesztők, munkatársak, tollforogatók, akiknek minden joguk megvolna arra, hogy zöldék, kiforratlanok, túlzók és meg gondolatlanok legyenek, annyira öreg legények, érettek és készek, hogy meglepően sokan az Ifjúsági Közlöny hasábjain aratott szerkesztőségi babéraik után szinte boszorkányos gyorsasággal professzorok, vagy tanárok lesznek, mint lett a lapalapító Rácz Lajos és hűséges szívű barátja S. Szabó József, majd Krausz (Zoványi) Jenő, Tüdős István, Csontos József, Rácz Kálmán, Finkey Ferenc, Zsindely István, Mitrovics Gyula, Rohoska József, Nagy Béla, Harsányi István, majd Búza Lászlóék, Bódy Dénes, Szabó Zoltánék, Zsiros József és Újszászy Kálmán stb. [...] más hivatások területein [...] pl. Bertók Béla püspök, Janka Károly főiskolai gondnok, Farkas István püspök, Pósa Péter esperes, Svingor Jenő egyházkerületi belmissziói előadó [...]*”² E méltató felsorolás szükségyszerűen nélkülöz egykét olyan generációt, amelyek tagjai az idézet pillanatában még csak „érett és kész” fiatalok voltak, mint például Darányi Lajos vagy Koncz Sándor.

A lap, nevéhez híven, az első perctől igyekezett felölelni a Pataki Kollégium ifjúságának életét, eközben kifelé is tekintett. Olvasói között, az intézmény tagjain túl, megtalálhatóak voltak az akkori öregdiákok, a város és vidék előkelői és értelmiségei, s természetesen országszerte a református egyház akkori teológiai és szellemi életének művelői és képviselői. Úgy volt tükör befelé, hogy érezte, tabló szolgál kifelé.

Noha erős irodalmi vonásait születési körülményei tartósan meghatározták, s azt később sem vetkőzte le teljesen, akart és tudott több lenni a kultúránál, illetve később a kultúrprotestantizmusnál.³ A versek, novellák és könyvismertetések mellett az egykori eleven – szervezkedő és jól szervezett – ifjúsági élet és gondolkodás számos más módon hangsúlyosan leképződik hasábjain. A diákság szerteágazó egyleti élete ugyanis nemcsak elengedhetetlen feltétele, hanem egyben szüntelen erőforrása és tartaléka a tudósításoknak és beszámolóknak; tudományosnak, vagy „színesnek” egyaránt. Teljes természetességgel reagálják le és mutatják be a világ fontosabb, vagy kevésbé jelentős eseményeit. Így egyaránt tudomást szerezhetünk a *Gyakorlati Theologiai Kör* mai szemmel többnyire erőltetettnek és nyakatekertnek tűnő, de akkor bizonyos feszítő kérdéseket sorra vevő okfejtéseiről,⁴ vagy miközben a magyar történelem nagyjairól és kiválóságairól egy-egy aktuális évforduló kapcsán megemlékeznek és példájuk által emlékeztetnek, olvashatunk olyan jelentéktelennek tűnő, bár lélekemelő tudósításokat, mint Munkácsy festményének⁵ vagy Rákóczi hamvainak⁶

a sárospataki „vasútállomást érintő” áthaladása. Hadd legyen itt példája mégis a SIK élettel teli változatosságának a leányhallgatók beiratkozását először lehetővé tevő, s így nagy változást jelentő 1923-as esemény eredeti humorral közölt beszámolója: „*Úgy hallottuk, hogy a theol. kar határozata értelmében a mi theol. akadémiánkra is iratkozhatnak be nőhallgatók. Legalább a VI-os sz. terem öreg padjain, melyekbe a nagy kalendárium minden lányneve be van vésvé, megjelennek majd a – fiúnevek is.*”⁷

Az 1884-ben megjelenő első számban szerényen, mégis bátran ír a lapról és önmagukról, szándékaikról és reményeiről az induló szerkesztőség: „*Nem feltűnési viszketeg, sem nem nyereszkedési vágy ösztönzött bennünket lapunk megindítására, mert hiszen az amazzal járó könnyű dicsőség után nem óhajtozunk, ez utóbbira pedig, helyzetünknel fogva, komolyan gondolni is alig lehet. Tettük ezt ama meleg érdeklődésből, melylyel főiskolánk s az ennek kebelében levő humanistikus egyletek iránt viseltetünk; tettük, hogy az itt történő nevezetesebb mozzanatokról való időnkénti szerény tudósításunk által egyrészt az ifjúságnak kedves örömet, másrészt azoknak, akik egykor az »alma mater« gondjai alatt növekedtek, egy boldog visszaemlékezési órát szerezzünk.*”⁸

A SIK elindulásának lehetősége a Magyar Irodalmi Önképző-Társulat kebelén belül vált lehetségessé. Az ekkor már 53 éves múltra visszatekintő, Szemere Bertalan által alapított⁹ önképzőkör célja a magyar nyelv ápolása, művelése, valamint a közösség irodalmi izlésének formálása volt. A Társulat ekkoriban nagyon aktív és széleskörű tevékenységet folytatott. Szavalmi versenyeket és elemzéseket tartottak, pályaműveket írtak ki és bíráltak, műfordításra buzdítottak. A mintegy negyven tagot számláló, Szinyei Gerzson akadémiai tanár által elnökölt közösség csak a már említett esztendőben több mint negyven ülést tartott.¹⁰

Az ilyen és ehhez hasonló aktivitás azonban egyáltalán nem volt kivételes, de még csak esetleges sem a 19. század második és a 20. század első felében. A Magyar Irodalmi Önképző-Társulatnak számos kortársa akadt. Ilyen például, a teljesség igénye nélkül, a Theologiai Önképzőkör, a Főiskolai Énekkar, a Betegsegélyező Egylet, a Jogász Egylet, az Erdélyi János Önképzőkör, az Ifjúsági Olvasó Egylet, az Ifjúsági Zeneegylet, az Ifjúsági Kölcsönpénztár, az Akadémiai Torna Egylet és az Ifjúsági Sakk Kör.

Bár e körök tagjai gyakorta mind a teológiai és jogakadémiai hallgatók és a gimnáziumi diákság közül kikerülhettek, e kiterjedt egyleti élet mégis csak véges számú hallgatói létszámmal „gazdálkodhatott”, s mivel egy-egy diák több helyen tag volt vagy lehetett, párhuzamosságok, működési zavarok, vetekedések is megjelentek. „[...] ezek az egyesületek, kivétel nélkül s kétségkívül hézagpótlók és nélkülözhetetlenek mindaddig, míg egymás lételet és célját nem veszélyeztetik, vagy legalább egymás működését nem akadályozzák. Egy idő óta azonban mintha ezen a téren már túltermelés mutatkoznék; mintha túllépték volna a határt, a melyen belül az ifjúsági egyesületek fennállása, működése üdvös, kívánatos [...]”¹¹ – számol be ily módon az iskolai értesítő az ifjúsági egyletek életéről. Ezen nemkívánatos hatások pedig leglátványosabban, s talán leghangosabban a SIK-et kiadó Magyar Irodalmi Önképző-Társulat életében jelentkeztek.¹² Ennek baljós jeleit egy rövidre szabott beszámoló így adja közre a

SIK olvasóinak 1902-ben: „*A Nt. Dr. Tüdös István úr ifjúságunkhoz intézett felhívása, mellyel a haldokló Akadémiai Irodalmi Önképző Társulatot, lapunk édesanyját, kívánta visszaadni az életnek, nem lett kiáltó szó a pusztában. Számosan siettek a haldokló egylet megmentésére és az sikerült is, amennyiben most már újult erővel folytatja szép hivatását. Azonban a jelek ismét arra mutatnak, hogy a pártoskodás, mely a sír szélére juttatta ezt a fényes múltú egyletet, emelgetni kezdi hydra fejét, — félünk, hogy ez az átkos szellem ismét a régi állapotokat idézi vissza; félünk, hogy nemsokára konstatálnunk kell, hogy az egylet iránt ezúttal megnyilatkozott lelkesedés nem volt egyéb, mint a kialvó tűznek utolsó fellobbanása. Az pedig szomorú és szégyenletes dolog lesz.*”¹³ S mint utóbb kiderült, a tudósítás félelmei igazolódtak be. Az elkövetkező pár esztendő a megmaradásukért folytatott vívódásokkal és küzdelmekkel telt, s a lap hasábjain évről évre szóvá tett aggodalmaikban és segélykiáltásaikban megmutatkoztak a kifáradás jelei.¹⁴ Az első világháborút követő nagy változások után a Magyar Irodalmi Önképző-Társulat már csak különböző visszatekintésekben jelenik meg akár a SIK vagy egyéb kiadványok lapjain, s így szinte hang nélkül tűnik majd el.

Nem csoda, ha ilyen viszonyok közepette a lap kiadása komoly nehézségekbe ütközött. Több csonka széria után az 1899/1900-as 16. évfolyam – az évfolyam-számozás a tanéveket követte – szinte teljesen kimaradt. Ebben a helyzetben jelent meg mint segítség és hamarosan mint megoldás az 1897 szeptemberében megalakult Sárospataki Ifjúsági Egylet.¹⁵ A már korábban említett egyleti élet nehézségeire szánt válaszként az Egylet „*összefogta az intézményi ágak önképző köreit, szervezte az iskola közös ünnepélyeit, feladatának tekintette az egyetemes ifjúság közös problémáinak megoldását*”.¹⁶ A 17. évfolyam induló számában, 1900 novemberében már lelkesítő beköszönő és szűkszavú közlemény tudatja a közvéleménnyel, hogy a Sárospataki Ifjúsági Egylet átvette a *Sárospataki Ifjúsági Közöny* kiadását.¹⁷ A segítség és kiutkeresés megfelelőnek és tartósnak bizonyult, mert a közösség e formában a második világháború utáni ellehetetlenülésig megjelentette a lapot.¹⁸

A SIK indulására és történetére nézve különösen értékesek a különböző évfordulók alkalmából közölt megemlékezések, amelyek nemcsak az indulásról, hanem az addig megtett útról, változásokról közölnek érdekes adatokat. Az egykori munkatársak megszólaltatásával és azok emlékeinek felidézésével pedig betekintést engednek a régi kulisszák mögé. Ilyenek például a 10., a 25. és az 50. évforduló kapcsán született ünnepi múltidézők. Büszkén tekintettek vissza, mert tudták, hogy elődeik letettek valamit az asztalra, s átéreztek, hogy ők maguk e fontos ügy részesei. Helyzetük komolyságának megfelelően igyekeztek felelősséggel szólni nemcsak saját koruk ifjúsága felé, hanem úgy is, mint akik tudják, jelenükkel a jövő ifjainak példát és példaképeket adnak. Idézzük Palumbo Gyula főszerkesztő 1935-ben fogalmazott „jövődézése” néhány gondolatát: „*1985-ben 100 esztendő jubileumát fogja ünnepelni a Közöny. A mai szerkesztőségéből, akik most életünknek legszebb korát éljük, alig lesz már akkor valaki, aki megírja (ha ugyan felkéri az akkori nemzedék) a mindenkor szokásos reflexiókat. [...] Nem olyan könnyű dolog az Ifjúsági Közöny tenyeréből megjövendőlni, vagy ötven éves útjának nyomaiból leolvasni, hogy 1985-ben milyen lesz az új pataki*

diák típusa. De egyet bizonyosan tudhatunk, hogy szép és egészséges lesz, ha új nyomokon, minden kanyargás nélkül, egyenesen indul a Krisztus nyomdokain. [...] Úgy induljunk és járjunk, hogy 50 év múlva miutánunk is nyomolvasást fognak rendezni.”¹⁹

Az idők folyamán sűrűn cserélődtek a lap szerkesztői, változott a formátuma, terjedelme, az évfolyamon belüli lapszáma, működését kísérték botrányok, éreztették hatásukat a változó egyházi és világi tényezők, olykor kataklizmák, de a lap nem csak elszenvetője volt e folyamatoknak, hanem azok alakításában és alakulásában is részt kívánt venni. Volt mit írni, volt kinek írni, volt miből meríteni: az ifjúságnak s az ifjúságról.

A belmissziós mozgalmak

Az első világháború politikai és társadalmi katasztrófái mentén széles körben kibontakozó szellemi és lelki építkezési vágy az egyházak életében az ifjúsági mozgalmak és egyesületek számára a megújulás és a kibontakozás nagy reményének felelősségteljes lehetőségét is megteremtette. Egymás után születnek vagy erősödnek meg az önmagukért tenni akaró, az ifjúságon keresztül pedig a jövőért cselekedni szándékozó ifjúsági közösségek, szervezetek. Megjelenik valami egészen „új” és „más”, amelyet az idő előre haladtával mind többen döntő fontosságúnak hisznek. A fiatalok életének összefogásában és megszervezésében, lelki és gyakorlati téren egyaránt, korábban nem látott módon, az evangélium, Isten Igéje és a krisztusi példa kerül. Ennek első jelei már a 19. század vége felé megfigyelhetők. Kéz a kézben járva bontakozott ki a már részben bemutatott, eleven, és kétségkívül szerteágazó ifjúsági és egyleti életben, de egyszersmind azok megfáradásával és kiüresedésével is.

Mielőtt ennek a SIK és a sárospataki ifjúság szempontjából nézve nyomába erednénk, elengedhetetlen, hogy a *Közöny* indulásához és az akkori eseményekhez visszatérjünk. A két időszak között ugyanis nagyon kontrasztos végletek figyelhetők meg, amely ellentét az akkori ifjúságot egymásnak feszítette.

Charles Fermaud, a Keresztyén Ifjúsági Egyesület világszövetségi titkára 1883-as magyarországi útja nyomán, még abban az évben Magyarországon is megalakult a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (a továbbiakban: KIE), amely nyomban igyekezett megindítani vasárnapi iskolai munkáját. A mozgalom, eltérő mértékben ugyan, de többé-kevésbé pozitív fogadtatásra talált a budapesti, a debreceni és a pápai teológusok körében. Szabó Aladár KIE titkár ennek reményében utazott Sárospatakra, ám útja eredménytelennek bizonyult.²⁰

Az induló lap nem egyszerűen csak bekapcsolódott, hanem bele is bonyolódott a vasárnapi iskola nyomán kibontakozó élénk, sokszor éles vitába. Hamarosan olyan fórummá vált a pataki teológus ifjúság számára, ahol határozott álláspontját kifejtette. „*A pesti theologiai ifjúság egy felhívást küldött ifjúságunkhoz, jelezvén, hogy dec. 14-én a vasárnapi iskolás gyermekek számára ünnepélyt tart; képviselők küldésére hív fel minket, kikkel a vasárnapi iskolák ügyét, fontosságát s a bibliai szövetségbe való belépését beszélnék meg. Theol. ifjúságunk ezen mozgalom iránt nem nagy hajlandósággal*

*viseltetvén, a felhívásnak eleget nem tehet.*²¹ Az apró hírek között lehozott egyszerű közlemény nyomán olyan mély ellentét bontakozott ki a pataki, valamint a pesti és debreceni ifjúság között, amely a SIK és a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* (a továbbiakban: PEIL) egymást követő számaiban kölcsönös adok-kapokban, szélsőséges megnyilatkozásokban és egymást győzködő teológiai magyarázatokban csúcsosodott ki.²² A pengeváltások egy-egy részletét megelevenítve, mint a fejlemények valódi kordokumentumait, képet alkothatunk a felvetett téma súlyáról, egyházi berkekben való kezeléséről és fogadtatásáról, amely közel sem volt egységes.²³

Íme a SIK szerkesztőségi közleményének részlete, amely a meghívást visszautasító patakiak színvallását sürgető korábbi írásra²⁴ adott válaszként jelent meg a PEIL-ben: *„A fővárosban talán elzúllott, családi nevelésben, iskolai vallásoktatásban egyáltalán nem részesülő, templomot nem ismerő gyermekek közt lehet célja a külföldről importált vasárnapi iskolának, de ott sem jelen alakjában t. i. szenteskedő, pietistikus modorral, és a theologusok tanítása alatt.”*²⁵ Nem kevésbé „tekintélyes” a viszontválasz, amelynek hadd álljon itt szintén kisebb részlete: *„[...] nem tekintjük hibának, ha önök becsületbíróság felállításáról, tornázásról tanácskoznak, ha táncvigalmat rendeznek; sőt részemről nagyon is örvendek, ha gondoskodnak a test edzéséről, ha örvendenek ifjúságok napjaiban, ha tisztességes mulatóságokban üdítik a lelket, elevenítik a kedélyt s öregbitik a társadalmi életben megkívántató ügyességet; csak hogy ezek mellett ne feledkezzenek meg a léleknek a gymnasztilálásáról sem, gyakorolják azt is az áhítatoskodásban, az egy szükséges dologban.”*²⁶

Amilyen zajjal jött és járt e vihar, olyan gyorsan – az érintett kiadványokban minden további nyom nélkül – el is halt, de nem az egyetértésben, hanem az eszmék és az érvek kibékíthetlenségében. Nem telt el azonban sok idő, és a körülmények sürgetése Patakon változást hozott. *„Az Isten ügyével szemben követ el mulasztást minden theologus, aki a vasárnapi iskola iránt nem tartja kötelességének az érdeklődést”*²⁷ – zárja gondolatait Gombos Ferenc második éves pataki teológus a SIK-ben 1910 októberében közreadott írásában. Belmissziói lelkülettel átitatott bizonyágtétele már egészen más pataki látásmódot és diákot jelenít meg. Bátran felszólít papot és teológust egyaránt, hogy lelkiismereti kötelességük a gyermekek felé is kiterjeszteni Isten országát. A megindult jó munkában maguk is kötelesek elől haladni, tanácsolni, mert a régi vallásoktatás képtelen a gyermekszíveket felmelegíteni, s őket Krisztus szolgálatába állítani. *„A híveire gondot viselő Isten ezért mutatta fel új módját annak: hogyan lehet leigeltetni az ő juhait. A vasárnapi iskola, az ő bibliamagyarázatával, mely megépíti a gyermeki lelket, [...] oly intézmény, melyre az Isten láthatólag rányomta helyeslése bélyegét.”*²⁸

Az ismertetett előzmények után e figyelemre méltó fordulat „betetőzésének” tekinthető az a lelki nyughatatlanság, amely az iskola 400 éves jubileumára készülő diákságot, a külső körülményei javulása közepette, egyben a belső mozdulásra, a meglévő számos bibliakör, imaóra, evangéliumi alkalmak és az evangéliumi lelkület komolyan vételére figyelmeztette. A jeles évforduló szülte számadásában vissza és előre tekintő Tóth Lajos harmadéves teológus Ravasz László szavait idézve figyelmezteti diáktársait a Krisztus melletti döntésre, s hozzáteszi: *„[...] ha megtérünk eddigi tevékenységünkben, ha újjászületünk, ha elfogadjuk az Isten meggyógyítási akaró evangéliu-*

*mát, ha komolyan vesszük a mi lelki életünket gazdagító munkaalkalmakat, a köztünk lévő Jézus bennünk lesz és a mostani sivár életünk megszínesedik, meggazdagodik.”*²⁹

Ez a hang ekkorra már valóban sokaké Patakon, tanároké és hallgatóké egyaránt, s szerkesztőin keresztül hangja magának a SIK-nek is. De hogyan jutottunk el ideig?

A 20. század első nagy háborújának pusztítását, s az azt követő politikai, gazdasági és társadalmi változásokat szükségszerűen az építkezés, nem ritkán az újat építés időszaka és igénye követte. Patakon ebben, az oktatás színvonalának emelése mellett, tudatosan törekedtek a Kollégium egészét érintő belső, hitbéli erősödére is. Többek között a belmissziós szolgálatokba való tevéleges bekapcsolódás által.³⁰

A fentebb bemutatott „lapközi” vita feszítő erejének múlandóságát tükrözi a SIK-ben 1930-ban a *Reformáció* című lap tízéves jubileumára megjelent áldáskívánás és köszöntés: *„A belmissziói munka ügyének szorgalmas, erőteljes harcosa, [...] Folytassa azt a munkát, amit eddig is oly szépen végzett, legyen a sokféle ágazó utaknál útmutató, mely az Isten országa felé irányít.”*³¹ Kiérezni ebből, hogy a *Közlöny* szinte testvérképének tekintette a *Reformációt*. E hitvallásban erősen belmissziói elkötelezettségű lapot az 1924-től sárospataki lelkipásztor Forgács Gyula alapította, és ez idő tájt már a lap kiadóhivatalát is Patakra helyezte.³² Forgács nyilvánvalóan missziói kihívást látott Pataokban, s a teológus ifjúság közelségét fontos lehetőségnek találta, hogy reformációs törekvéseit e helyen továbbadhassa.³³ Bár munkája nem volt könnyű és villongásoktól mentes, de nyilvánvalóan gyümölcstelen sem. Jelenléte és szolgálata egyaránt szemléltette és kijelölte a helyi közösség számára a megteendő utat.

Koncz Sándor ezt az irányt az 1933/34-es évfolyam több számában folytatólagosan közölt írásában³⁴ a *Fil 3,14* határozottságával³⁵ szabja meg az ifjúság és az ifjúsági munka számára. Látása szerint nem pusztán álom a Sárospatakon jelen lévő nagyszámú és szerteágazó ifjúság egy közösséggé, gyülekezetté való formálása. E magasabb célt azonban csakis az ifjúság belmissziója biztosíthatja, no meg az, ha a teológus ifjúság azt „kutyakötelességből” önmagától is elvárja. A közlemény szerint ehhez először szorosabbra kell fűzni a kapcsolatot a már helyi szinten működő, s hatásukat éreztető ifjúsági egyesületek között (például KIE, MEKDESZ Pro Christo³⁶), de mindenképp előt, s az ellenvélemények ellenére is, szükség van a Teológián hivatalosan és intézményesen is, szervezett formában jelenlévő Soli Deo Gloria Szövetségre (a továbbiakban: SDG), amelynek kebelében és keretében e munka összefogható lenne. Az így létrejött közösség élén kell tehát állnia a teológus ifjúságnak, tudatos, elkötelezett munkájával. *„A pataki teológián S. D. G.-ra azért van szükség, mert másoknak szüksége van rá”*³⁷ – mondja Koncz Sándor.

Az ismertetettek alapján rá kell mutatnunk: ha voltak is ellenvélemények az így kibontakozó ifjúsági egyesületi munka ellen a diákok vagy épp a tanárok körében, azokat az *Ifjúsági Közlöny*, létezésének első szakaszától eltekintve, szinte kivétel nélkül csak másodlagosan jelenítette meg, azt döntően pozitívan értékelte, s azonosult vele. Ha fel is emelte a szavát ellene, azt legfeljebb a jobbítás és többlet várás szándékával, önostorozva tette meg. Itt is igaz az, ami a cserkészlet esetében megfigyelhető: sokszor ugyanazok aktivitása volt az ifjúság körében való munka és közlönyük ki-

adása. Ennek tükrében szinte természetes „szócsöve” a lap a különböző evangéliumi töltetű ifjúsági egyesületeknek, s egyben dedikált felülete azok munkái és aktuális eseményei közreadásának. Az egymást követő lapszámokban – évtizedeken át – a lap szorgalmasan közli mindazt, ami fontos, aktuális vagy épp égető e területen, betekintést nyújtva a Koncz Sándor által megidézett szervezetek és közösségek életébe.

A KIE, bár nagy formátumú, az egész világra kiterjedő ifjúsági szövetség volt, s magyarországi munkája és munkásai több mint említésre méltók, a SIK fényében mégis kevésbé tűnik jelentősnek. Ezt az ellentmondást meghatározza egyrészt az, hogy a lap indulása idején még jelentős ellenállásba ütközött a szövetség Patakon,³⁸ másrészt a későbbi nyitottabb környezetben már egyéb, hasonló céllal létrejött, részben a KIE alapjain testet öltött és sok szállal összefonódó szervezetek is megjelentek.³⁹ Fontos, hogy ezek egyúttal jobban illettek a Kollégiumnak, s így a *Közlönynek* a profiljába, hiszen ezekben a fiatalok helyi diákvolta és kötődése hangsúlyos volt (cserkészlet, SDG). Bizonytalannak tudható be, hogy a SIK a KIE életéből, többnyire rövidebb tudósításaival csak fel-felillant valamit, mint amiről illik, örvendetes és jó tudni. Ennek csak látszólag mond ellent, s valójában nagyon is a helyén érezhetjük Kolláth József negyedéves teológusnak az egész 54. évfolyamot végig kísérő nagyívű sorozatát, amelyben a vezetők – vagyis a szolgáló pataki teológus – szemszögéből elemzi és gyakorlatiasan részletezi a helyes Keresztyén Ifjúsági Egyesületi munkát.⁴⁰

A Soli Deo Gloria Szövetség

A Magyar Református Diákok Soli Deo Gloria Szövetsége 1921 nyarán alakult meg Siófokon, egy nem túl nagy számú, főleg teológusokból álló közösség pár napos találkozásán, közöttük sárospatakiak⁴¹ részvételével. Az ország sivár jelenében a megújulás lehetőségét keresték, s egyben új, református reformációt sürgettek. Igei jelmondatuk már közösségi céljukat is megmutatta: „Te azért a munkának terhére hordozzad, mint a Jézus Krisztus jó vitéze!” (2Tim 2,3). Vagyis Krisztust személyes megváltóként elfogadva, érte s általa a Református Egyházban buzgón munkálkodni.

Kezdeti lépéseiket a Trianon utáni Magyarország négy teológiájának (Budapest, Debrecen, Pápa, Sárospatak) diákságára összpontosítva tették meg, ám nehezítette helyzetüket, hogy ezek mindegyikében számos, már régtől fogva meglévő ifjúsági szervezet, közösség volt jelen. Az első évekre jellemző, hogy a négy teológiából a három vidékiben nemigen sikerült a lábukat megvetni, miközben ott sem kevesen szimpatizáltak vele. Noha a református egyház vezetői sem zárkóztak el a Szövetség elől, teológiai irányzatát különféle módokon ítélték meg.⁴²

Denke Gergely szerint „a Szövetség élete, mozgalma meghatározó jellegű és erejű szellemi impulzusokat kapott Pataktól, [...] A pataki törekvésekben és eredményekben a Szövetség mozgalmi sajátosságai egy részének gyökereit fedezhetjük fel, Patak a Szövetség mozgalmát inspiráló, erősítő lelki-szellemi háttér egyik fontos pontja.”⁴³ Ez a megtett útra visszatekintő summázás azonban még közel sem volt egyértelmű, nem csak annak kezdetén, de néha közben sem.

Az első Patakon létrejött SDG-szervezetek a gimnazisták között alakultak meg, előbb a fiúk, majd a lányok között, 1931-ben és 1932-ben.⁴⁴ A folyamat érését jelzi, hogy már ezt megelőzően a buzgó tanulók nyári jutalma az aktuális SDG-konferencián való részvétel lehetett az intézmény részéről.⁴⁵ A pataki SDG-„kollégiumok” megalakulását bizonytalannal segítette az aktív kapcsolatteremtő és kapcsolat építésére törekvő közeg. Mind az iskolai értesítők, mind a SIK híradásai szerint a Teológia tanárai közül többen előadói voltak a különböző SDG-konferenciáknak,⁴⁶ s a pataki diákok is rendszeresen részt vettek az ország különböző részein tartott találkozók, mint például az 1924-es négynapos gödöllői konferencián hat pataki részvételével.⁴⁷ Ugyanezen esztendőben Töltéssy Zoltán SDG-titkár és utazó lelkész előadást tartott Sárospatakon a Kálvin János Egyesület konferenciáján.⁴⁸

Ilyen körülmények között ment végbe az a polémia, amelyet az idézett Koncz Sándor-írás és az alább említett beszámoló részlete megelevenít. „Nem igaz, hogy Patak elszigetelődik minden mozgalom elől. Ezt bizonyítja, hogy 5-én Kiss Sándor országos titkár volt itt a S. D. G. részéről s a gimnazistákkal foglalkozott, de a teológián is tartott egy bensőséges előadást a imádságról. Utána vita volt a S. D. G. létjogosultságáról a pataki teológián, sajnáljuk hogy egy kissé erős volt.”⁴⁹

A SIK irányvonalát az iménti idézet sejtetni engedi, de egészen egyértelmű állásfoglalásnak tűnik a Szövetség munkája mellett az SDG lapjának, az Új Magyarországnak a megelőző számban közölt méltatása és meleg szeretettel való ajánlása: „Minden sora veséig ható igazságokat dübörög, amiket ugyan már tíz év óta hallunk és talán egy kissé sablonosoknak látunk pozitív tettek nélkül. Azonban meg gondolva azt, hogy egy mozgalom elveinek állandó propagálása elmaradhatatlan, örömmel köszöntjük a régi utakon haladó, de merészebb hangú lapot.”⁵⁰

Bár a Teológia SDG-kollégiumának megalakulása ekkor még váratott magára, a gimnáziumi SDG-szervezetek elindulását követően a pataki Tanítóképzőben megindult a munka, képzősök és teológusok közös részvételével. A tanítóképzős kollégium elnöke az akkor másodéves teológiai hallgató, s véleményének később Bázélből is hangot adó Koncz Sándor volt.⁵¹ Figyelemre méltó, hogy a friss kollégium rögtön felváltotta a korábbi Kálvin János Egyesületet, mert az előbbi az iskolai értesítők szerint nagyobb eredménnyel szolgálta az ifjúság közös érdekeit.⁵²

Összességében elmondható tehát, hogy bár voltak ellenzői, oly sokféleképpen és módon volt jelen a Szövetség a teológus ifjúság körében és környezetében, hogy mindenképpen szükséges volt beszélniük róla, s nem lehetett nem foglalkozni vele. „A konferenciákon »megérintett«, majd a kollégiumi szervezéssel a mozgalomba bevont fiatalok száma növekedett, különösen az 1934-es konventi határozat után, midőn a Magyar Református Egyház a Szövetség korábban csak engedélyezett tevékenységét most már hivatalosan is a saját munkájának nyilvánította.”⁵³ Külön érdekesség pedig, hogy a „tépelődő” diákok tanárai közül ketten, Szabó Zoltán és Zsiros József, egykori SDG alapító tagok voltak.

Ilyen előzmények, és talán sokak számára még mindig kétségek közepette szinte megbújik a SIK hírei között a »Soli Deo Gloria« munka a főiskolán című híradás,

amelyben először olvashatunk, szinte mellékesen, arról, hogy a gimnáziumi és tanítóképzős kollégiumok mellett „*a theologián is alakult egy vezető collegium*”. Megtudhatjuk azt is, hogy mind az öt pataki SDG-kollégiumnak teológus a vezetője, így a két leánykollégiumnak is: Deák Ilona és Lőrinczy Etelka teológák.⁵⁴

A kezdeti nehézségek után azonban úgy tűnik, a SIK-et olvasva pedig mindenképp, hogy mintha mindig is erre a mozgalomra és annak gyümölcseire várt volna a Református Kollégium és az itteni ifjúság. Ha formailag nem is valósult meg a Koncz Sándor által felvetett ifjúsági gyülekezet, az SDG valóban sikeresen igyekezett összefogni a nagyszámú pataki diákságot. Igyekezett összedolgozni más missziós jellegű mozgalmakkal, ami nem ritkán konkrét személyi összefonódást jelentett.

Ablonczy Dániel teológus és SDG-megbízott 1937-ben megjelent terjedelmes, programadó írásában⁵⁵ már szó sincs útkeresésről, a magabiztos tenni akarás hangja szólítja meg az olvasókat. Bemutatja az SDG és az öt évre visszatekintő pataki kollégiumok történetét, ismerteti céljait, és részletes gyakorlatiással eleveníti meg az adott esztendő hónapokra lebontott „missziói tervét”. A témák között megtalálható az egyházi, a hazafias és a szolgálati hónap. „*Nem felejtjük el, hogy a célunk a református diákjellemek kialakítása, és azért fontosnak tartjuk a diákság bevezetését az egyházi életbe és közösségekbe*”⁵⁶ – határozza meg az üdvösnek látott irányt. Ennek szellemében forgolódva a Szövetség, munkája és munkásai révén, egyre inkább a Kollégium mindennapjainak adottságként és lehetőségként számon tartott részét jelentette. Újra és újra találkozunk vele a diákéletet tükröző, s azt formálni szándékozó SIK tudósításaiban és írásaiban.

A különböző SDG kollégiumok tagjai, az igei alkalmak mellett részt vettek a hozzájuk leginkább illő gyakorlati szolgálatban, figyelmet felkeltő módon, s alapigéjüknek megfelelően. A lányok például rendszeresen szegény családokat látogattak, s ehhez étel- és ruhaadományokat gyűjtöttek, a polgári iskola lánytanulói között végzett munkájuk nyomán pedig ott új kollégium alakulhatott. A tanítóképzős fiúk, többek között, a tanyai és szórványmisszió területén sürgölődtek, míg a gimnazisták a cserkészekkel összefogva például a külmisszióra szánt gyűjtést végezték. Itt sem maradt el „*a polgárista fiúk közti S. D. G. munka, ahol 23 diák akar Krisztus hű vitéze lenni*”. A teológusok feladata volt a szórványterületeken igehirdetéssel való szolgálat, valamint a többi „kollégista” vezetése és pásztorolása.⁵⁷

Mint látható, a különböző ifjúsági egyesületek és munkaterületeik sokszor egymással fedésben voltak, sőt összeérték. Jelen esetben a cserkészek szolgálatával, amelyről a továbbiakban szeretnék beszélni.

A cserkészlet és a regőscserkészek

A Robert Baden-Powell brit tábornok elgondolásai alapján 1907–1908-ban világhódító útjára elindult cserkészmozgalom Magyarországon hamar jelentős népszerűsége tette szert. Titka volt, hogy társadalmi igényeket elégített ki, s igazodott a fiatalok életkori sajátosságaihoz. A modern kor tespedtségbe süllyedt viszonyai köze-

pette tetszetős és látványos sikerrel fáradozott a tagjai közé felsorakozott ifjúság testi és lelki épülésén. A hazai cserkészmozgalom indulásának pillanatától fogva keresztény és nemzeti jellegű volt, amelyben hamar általánossá vált a felekezeti tagozódás. Mind világi, mind egyházi körökben alapvetően misszióként tekintettek a berkeikben kibontakozó ifjúsági munkára. Nem csoda, hogy mindkét fél részéről hamar megszülettek a szükséges ösztönző és támogató nyilatkozatok, a kételkedőkkel és az ellenvetésekkel szemben. A Református Egyetemes Konvent az iskolákat 1921-ben cserkészcsapatok felállítására szólította fel, felhívva a figyelmet ezen iskolán kívüli nevelés világszerte bevált módjának jelentőségére.⁵⁸

A magyarországi cserkészlet hajnalán Sárospatakon még csak a népszerűsítés és az ismerkedés folyamata zajlott. A SIK már 1913 februárjában közreadott egy, a Honvédelmi Minisztériumtól közlés végett átvett népszerűsítő cikket *A cserkész fiúk* címmel, amelyben részletes tájékoztatást adnak a cserkészlet mibenlétéről, addigi történetéről, céljairól és eszközeiről. Az elvi és gyakorlati tudnivalók összegzésekként pedig felsorolják a mozgalom Tízparancsolatát.⁵⁹

A trianoni békeszerződéssel zárult nyomasztó helyzetből viszonylag hamar felocsúdott az iskola. Az erősödő belmissziói mozgalommal egyetemben „a Magyarországi Református Egyházban kibontakozó elevenebb, egyházasabb áramlatokra jobban odafigyelt, és ezekre pozitív módon reagált”.⁶⁰ Talán ennek is köszönhetően a cserkészlet, a konventi állásfoglalás után nem sokkal, 1921 szeptemberében bevonult a Pataki Főiskola falai közzé. Az iskolai értesítő beszámolója szerint ezt mind az ifjúság, a tanári kar és a város társadalma örömmel és lelkesedéssel fogadta. A 32 főből, főleg gimnazistákból álló, négy órás osztagot a Magyar Cserkészszövetség a 134. szám alatt fogadta magába.⁶¹ Az ekkor másodéves teológus Zsiros József által jegyzett ünnepélyes beszámolón túl,⁶² a „Hegyaljai Erő” néven megalakult cserkészcsapat kezdeti lépéseiről a SIK a fentebb említettekkel mindenben összhangban, lényegre törő összegzéssel szól: „*A csapat hetenként egy-egy őrsi és minden vasárnap csapatösszejövetelt tart. Az összejövetelek bibliaolvasással és magyarázással vannak összekötve. [...] Okt. 6-án pedig a kis csapat kirándult a »Nádor-fürdő«-höz s a nagy nap jelentőségéhez méltó ünnepélyt rendezett, az aradi vértanúk emlékére.*”⁶³

A kibontakozás nehezítő körülményére, de egyben a kiteljesedés valódi és vonzó lehetőségére is rámutat az az eset, amikor Zsiros József, a későbbi professzor, diákéletről kritikával, a cserkészlet értékeit és az ahhoz való csatlakozást ajánlotta a változás lehetőségekként számukra; voltak ugyan, akik gúnyolódtak rajta, néhányan mégis a csatlakozás mellett döntöttek.⁶⁴ Baksy Rezső cserkésztestvér az első év nehézségeiről szólva így zárta évfordulós visszaemlékezését: „*Most kezdődött a vezetőik önfeláldozó munkája: a rendes cserkész munkán kívül, nevelőjük, tanítójuk, oktatójuk lettek őrsi tagjaiknak s év végén az évzáró ünnepélyen a cserkészruhás diákok vitték el a legtöbb szorgalmidíjat. A 23 cserkész közül nemcsak, hogy nem bukott el senki, de tizenhatan jelesek lettek! Ez olyan eredmény volt, hogy még a cserkészletet addig nem szerető tanárok is kérték, hogy a fiaikat vegyék be a liliomos fiúk közé.*”⁶⁵

A cserkészcsapat megalakulásánál tevékenykedő teológusok közül többen később a küszöbön álló korszak meghatározó alakjai lettek, akik nem csak így és nem csak ekkor, de a diákkorból kilépve is meghatározó módon formálták a pataki ifjúság életét.⁶⁶

A „jó munka” terhét az őrsvezetők hordozták, s a cserkészlet alapításához igazodva a csapat vezetésének nem a tagság számának hirtelen, s talán elvtelen növelése volt a célja, hanem a lefelé mind jobban elmélyülő, kifelé mindig fegyelmezettebb cserkész munkát tűzték ki feladatukul.⁶⁷ *„Mert nem magáért küzd, a nemzet újjáépítése a cél az Isten szeretetében összeforrt lelkek munkája által.”*⁶⁸

A nekirugaszkodást követő években a gimnazisták és főiskolások életének szerkesztésévé lett a cserkészlet és a cserkész jelenléte. Legalábbis ez tűnik ki abból, hogy nemcsak a cserkészcsapat valamely közvetlen akciójáról olvashatunk egyre szaporodó beszámolóiban a SIK-ben, hanem az e tekintetben teljesen semleges, más témájú tudósításokban is mind természetesebben tűnnek fel „a cserkész”, akik például fogadalmat tesznek, ünnepségen sorfalat állnak, zászlót tartanak, szavalnak és színdarabot adnak elő, vagy egyszerűen csak jelen vannak. A legváratlanabb helyzetben olvashatjuk valaki pontosabb meghatározásaképpen, hogy az illető „cserkész”, sok esetben pedig a hír közreadója megelégszik annyival, hogy „egy cserkész”.⁶⁹

Még az oly mély gondolatokat megfogalmazó „vezércikknek” is, mint amelyet Szabó Zoltán akkori teológus és SIK-főszerkesztő a tanulás fontosságáról és annak súlyáról írt, egy hetedik gimnazistáknak szánt cserkész őrsi alkalom adja – úgy tűnik – a megfelelő keretet, hátteret. Másképpen megfogalmazva: az ilyen s ehhez hasonló írások azért lehettek az *Iffjúsági Közönyben* helyükön, mert előzőleg már jó és kellő helyén volt a gimnazistáknak és teológusoknak e kicsiny közösségében, de a tartalom és a forma, együtt e kettő, nagyobb nyilvánosság elé, szükségképpen tehát a SIK hasábjaira kívánczolt.⁷⁰ A jelentős terjedelmet felölelő irodalmi, történelmi és teológiai témájú írások között ismétlődő beszámolóival szinte a cserkészlet pataki kibontakozása propagandistájának tűnik a lap,⁷¹ de semmiképpen sem annak elvtelen, kritikátlan formájában, hanem az azzal való őszinte azonosulással. *„Amikor tudósítást adunk erről a kedves gyűlésről örömeinknek is kifejezést kell adnunk, hogy korunknak ez a páratlan hatású ifjúsági mozgalma mind nagyobb és nagyobb tért hódít közöttünk is [...] Kísérje igazi »jó munka« és ennek folytán fakadó gazdag áldás a magyar cserkészlet útjában, mert mi is úgy érezzük, hogy ez a hivatott kertésze a csonka törzs új hajtásának”*⁷² – szól a beszámoló a Magyar Cserkész Szövetség sárospataki cserkésztestületi találkozásáról.

A cserkészlet életének talán legizgalmasabb és bizonyosan népszerű részét képezték a táborozások, kirándulások. A nagy nyári és téli táborozások mellett gyakorlatilag bármi alkalmat és lehetőséget adhattak ezekre, s természetesen a „Hegyaljai Erő” cserkészcsapat mindennapjainak kiemelkedő eseményeit jelentette. Az ezekről való tudósításoknak se szeri se száma, de megfigyelhető, hogy mindig igyekeztek valami többet, mélyebbet átadni a puszta tényeknél; vagyis üzenetet megfogalmazni.⁷³ Örömmel és fájdalommal vegyes híradásként olvashatunk az első felvidéki – s egyben határon túli – túráról: *„Legelső alkalom volt ez, hogy magyar csapat járt az elszakított területen és éppen patakiak voltak az elsők, Rákóczi késői regimentje.”*⁷⁴

A „megmozdulások” plusz lehetőséget teremtettek a személyes példaadásra s kapcsolatépítésre, hogy még határozottabban megszólíthassák a rájuk bízott fiatalokat, egyúttal azonban a „jó munka” érdekében a csapat romantikus kalandvágyát s tenni akarását e nemesebb cél érdekében becsatornázhatták. A tényleges kimozdulásban nagy segítséget jelentett az adományként kapott két harmincfős nagy sátor.⁷⁵

A táborozásoknak és kirándulásoknak azonban önmagukon túlmutató jelentőséget ad, hogy a Sárospatakat körülölelő vidékre és az ott lévő településekre hosszabb-rövidebb időre kitelepült diákság a számára ideiglenesen otthont adó környéket és annak lakosságát felfedezte és megismerhette. A Patak környéki jelentős tanyavilágban ugyancsak ez idő tájt lábra kapó, a diákság részvételével, tanári vezetéssel és ösztönzéssel kibontakozó missziói munka, ha megint csak nem első szándékkal, de az előbbihez hasonlóan visszafelé hatva, növelte a vidék „iskolai jelenlétét”. Az ilyen sorozatos „iskolai kitelepülések” pedig természetes alapját képezhették a később kibontakozó Faluszemináriumnak.⁷⁶

Mindez szépen illeszkedett abba a vonalba, amely ebben az időben a népi irodalomban, művészetekben és számos más területen a falura való fokozott odafigyelésben, a „népi gondolat” megfogalmazásában, „Magyarország felfedezésében” megfigyelhető volt az országban. Egy romlottnak ítélt világ kereste itt egykori, tisztának vélt gyökereit, amelynek során nagyon sok nyomorúságot és nehézséget is talált.⁷⁷ Ezen népi iránynak a Sárospataki Teológián végbement teológiai – elvi és gyakorlati – megvalósulása a Faluszeminárium és a regöscserkészlet,⁷⁸ amely egyúttal az intézmény identitásának vállalása, vagyis hogy a magyar falu számára neveljenek megfelelő lelkipásztorokat.⁷⁹

Az iskola falvak felé fordulásának, s egyben tenni akarásának kiváló példája volt tehát a cserkészlet aktivitásából kibontakozó, főleg teológus öregcserkészlet által vezetett faluszolgálat, a regöscserkészlet. A cserkészmozgalom megerősödésével Szabó Zoltán, már mint teológiai tanár, 1926-tól szervezte a teológusok öregcserkész csapatát, amely aztán 1928-ban 764. számú Timóteus Cserkész Csapat néven intézményesült. Ebből kibontakozott ki néhány év múlva az imént említett regöscsoport.⁸⁰ Míg a kissé korábbi, ízig-veéig kortárs Faluszeminárium gyűjtő szándékkal látogatta a falvakat, vagyis inkább „hozni” igyekezett azok értékeiből, addig a regöscserkészlet kincseket „vitte” műsoraikkal az általuk felkeresett településekre. A néhány fős csoportok vallásos és kulturális esteket rendeztek, népdalokat énekeltek és tanítottak, előadásokat tartottak, szavaltak, citerával és harmonikával zenei kíséretet biztosítottak; s persze prédikáltak. Egy-egy ilyen csapat évente átlagban tizenöt falut is meglátogatott, és ott a kicsiktől a nagyokig nagyon sok embert elértek és megszólítottak.⁸¹ A SIK ezekről, a hallgatók életét is megmozgató eseményekről folyamatosan részletes beszámolókat közölt. E lényegre törő, tömör tudósítások mellett azonban visszatérő elemként elvi és tartalmi összegzést nyújtó kiállításokkal igyekezett az ügy iránt elkötelezetté tenni, edukálni. Hatásos példaadás volt egyben, ha mindezt személyes élménybeszámoló keretében tehették meg.

Újszászy Kálmán egy pünkösdi regös mozgótábor kapcsán írt cikkében gondosan elemzi és magyarázza az elvi és gyakorlati tényezők egészséges együtt állását.

Véleménye szerint a falura érkező csapat feladata és ottani szolgálatuk lényege az értékek kicserélése a kölcsönösség alapján, amely mentes a túlzásba vitt faluimádatól, de elismeri azok egyenrangúságát. „Míg lényegében a regölés értékek kicserélése, addig formájában a regölés misszió. Valamint a misszióhoz, úgy a regöléshez is elsősorban lélek kell, a regölésre való elhivatottságnak törhetetlen erejű lelke. Ez a lélek nem mindenkinek adatik. Etnográfussá, szociográfussá, több-kevesebb munkával mindenki kiképezheti magát. De téved az, aki azt hiszi, hogy a regölés ezeknek szintéziséből áll.”⁸²

Újszászy ezen az alapon látta szükségesnek, hogy rámutasson a közös gyökerekkel rendelkező cserkészlet és regöscserkészlet közötti lényegi különbségre: „...a regösmozgalom és cserkészmozgalom két lényegében különböző mozgalom. A cserkészlet minden formájában elsősorban pedagógiai mozgalom, míg a regölés a viláért sem pedagógiai karakterű, hanem missziói. Amíg a cserkészleten belül mindenki megtalálja a maga helyét, addig a regölés csak keveseké.”⁸³ Vagyis, amíg a cserkész még tárgya, addig a regöscserkész már eszköze a misszióknak, maga is misszionárius.

A cserkészlet nemcsak egy vidék vagy egy város ügye volt csupán, hanem országhatárokon átnyúló, világméretű közösség. Az ebből adódó lehetőségeket és feladatokat a sárospataki cserkészlet és regösök igyekeztek használni és élni azokkal. A közeli és távoli vidékek hasonló közösségeivel való találkozás és kapcsolattartás, közös táborozás, az egymástól való tanulás, a buzgóság és a szükséges jó rend megtartása érdekében rendszeres volt.⁸⁴ A SIK tudatosan törekedett arra, hogy az elszakított területek felé forduló kiszállásokról mindig kellő mértékkel beszámoljon. A téma általában is foglalkoztatta a kor emberét, de a trianoni határok közelsége miatt, s mert az elcsatolt területek nem kis része korábban a Kollégium természetes beiskolázási területe volt, ez szinte elengedhetetlennek tekinthető.⁸⁵ A bécsi döntésekkel megvalósult területi visszacsatolások után pedig még inkább felelős szolgálatnak tekintették a felvidéki vagy erdélyi regösutakat.⁸⁶

Rendkívüli hírek számítottak a „tényleges” külföldi utazások, amelyek azonban a második világháború közeledtével mind nehezebbé váltak. Tovább bonyolította a helyzetet a cserkészlet erős angolszász kötődése.⁸⁷ Ilyen aggodalmakkal vegyes öröm szólal meg a pataki cserkészlet egy kis csoportjának angliai útjáról adott beszámolójában, 1939 augusztusában: „[...] végre felvirradt a nagy nap. Elindultunk egy új világ felé látni és tapasztalni. [...] Sajnos ezek a napok már kétségek közt teltek el. Már a háború küszöbén álltunk. [...] mindig ott zsongott az agyunkban: Mi van otthon?”⁸⁸

Mivel sokszor ugyanazoknak a buzgólkodása érhető tetten a SIK-ben és az ifjúság életéhez köthető különböző mozgalmakban és egyesületekben, e közösségek folytonos jelenléte az *Ifjúsági Közlöny*ben az együvé tartozás alapján természetesen tekinthető. Hogy e sokszor emlegetett összefonódás mennyire szerves része volt sokak akkori életének, jól tetten érhető Czeglé Imre felelős szerkesztő teológus éveinek summázásában. Így foglalja össze a maga mögött hagyott diákvilágot: „Faluszemináriumi kiszállással kapcsolatban elég részletes betekintést nyertem 6 gyülekezet életébe. Mint regös 21 gyülekezetben vallásos est (igehirdetés) és vidám nóta-est műsorában (hegedű, ének) közreműködtem és szolgáltam. [...] Diákbibliakör vezető voltam 3

évig, vasárnapiskolai vezető 1, cserkész 2 évig. [...] Két évig viseltem az *Ifjúsági Közlöny* kiadóhivatali főnök díszes nevét, egy éven át szerkesztettem e lapot.”⁸⁹

Ami függőben maradt...

Történeti visszatekintésünkben egy, az ifjúsági mozgalmak számára oly izgalmas kor lenyomatát kerestük és igyekeztünk azt csokorba fogva továbbadni. A SIK lapjait forgatva egy kimondottan tartalmas, önmagával és olvasóival szemben igényes, ugyanakkor alulról építkező, s ezáltal nem a kor ifjúsága mellett elbeszélő, hanem különösen éltes, eleven folyóiratot foghatunk kezünkben. Története tökéletes alap a múltidézésre. Értéke mégis talán hiányában tűnik nagyobbak. Nem mintha ma nem állna rendelkezésre kellő mennyiségű papír vagy tinta, hogy egy ilyen lapot pótolni, helyettesíteni lehessen – a pótolhatatlan inkább a hátországaiban keresendő. Hol van az a szerveződő diákság és diákvilág, amelynek életritmusát még kivonatolt formában is ilyen gazdagon, hónapról hónapra kézbe lehetett adni? Ennek az életnek csupán egy szelete az ifjúsági egyesületek és mozgalmak története, de, mint azt fentebb láthattuk, az egymásra ható kölcsönösség jegyében az *Ifjúsági Közlöny* sorsát is formáló, korszakos történet.

A SIK belső tanúságtétele alapján úgy tűnik, hogy a cserkészletnek talán könnyebb útja volt Sárospatakon, míg az SDG-nek és az egyéb belmissziós ifjúsági mozgalmaknak nehezebb. Ennek oka az lehetett, hogy míg az utóbbi az elvek és így a teológia felől indult a gyakorlati területek felé, addig a cserkészlet a praktikum megragadásában igyekezett elvi és hitbéli meggyőződéseket továbbadni. A második világháborút megelőző évekre azonban már mindkettő a helyére került a pataki Alma Materben, sőt összeért, hasonló módon dolgozva a hasonló célokért.

Utólag sajnós hozzátehetjük, hogy mire e különböző szálak szépen összefonódtak, korszakos útjuk végére jutottak. Persze nem azért, mintha kifogytak volna a munkából. Még csak nem is az újabb háború nehézségei jelentették a SIK-nek és az ifjúságnak a legkomolyabb csapást. Hiszen épp akkor, amikor ismét megújulásra, fiatalos lendületre, jövőre lett volna szükség, mint egykor az 1920-as évek elején, már szinte minden kész volt elvi és szervezeti szinten egyaránt, s a szándék és a készség is megvolt hozzá, hogy küldetésükbe döccenés nélkül, egy új világ hajnalán, ismét beleálljanak.

A külső, történelmi változások következtében kialakult helyzetet látva, e múltba fordulás lezárása is csak olyan lehet, mint a témánk szempontjából oly fontos *Sárospataki Ifjúsági Közlöny* és az abból megidézett ifjúsági szervezetek lezárása. Ahogyan a SIK a „papírhány miatti” leállításában lezáratlanul zárul, s jövődjé – múltjával együtt – függőben marad, hasonló sorsra jut a lapjain oly sokszor emlegetett ifjúsági egyesületi munka és azok szolgálata. Véget ért, de lezáratlanul.

Ha az 1884-ben megjelent első számról azt mondtuk, hogy már az első lépésénél „készen” volt, ugyanúgy igaz, hogy az 1948-ban kiadott utolsó szám sem „töredékes”, hanem ízig-vérig „egy” az oly sok megelőző kiadvány között. Nincs benne semmi-

lyen drámai végidőket megidéző hangulat. Néhány sor olvasható csupán, amely „ki-beszél” az imént elmondottakból, s azt is az utolsó pillanatban kellett beszorítani valamely üres helyre, így még csak nem is a lap végére került: „*Minden olvasónak: A Tájékoztatóügyi Minisztériumtól lapzártá után érkezett az értesítés, hogy papírhiány miatt lapunkat önálló lapként nem engedélyezhetik tovább, de ajánlják a Sárospataki Ref. Lapokba való beolvadásunkat. A kérdés jelenleg függőben van.*”⁹⁰

Jegyzetek

- 1 Marton János: Néhány vonás az Ifjúsági Közlöny szellemtörténeti képehez = Sárospataki Ifjúsági Közlöny (a továbbiakban: SIK) 50. évf. 1935. tavasz, 95. o.
- 2 Uo. 93. o.
- 3 Uo. 94. o.
- 4 „X férfi törvénytelenül él Y nevű nővel, kitől egy gyermeke is születik. Ekkor Y-t elhagyván, törvényes házasságra lép Z-vel, kitől több gyermeke származik. Azonban Z idők múltán meghalván, az előbb elhagyott Y-nal lép most már szintén törvényes házasságra. Kérdés, vajon az előbbi törvénytelen gyermek törvényes lesz-e ezáltal?”; Egyleti élet = SIK 1. évf. 1885. 6. szám, 106. o.
- 5 „Munkácsy Mihály, kinek »Krisztus a Kálvárián« című festménye éppen most képezi a főváros és a haza lelkesedésének méltó tárgyát, s mint egy lángész legremekebb alkotása, egész Európa figyelmét magára vonja, szombaton délután városunk határát érintette, utazott a felvidékre. A vasútnál a váratlanul érkezőt a kisszámú ifjúság lelkes ovációkban részesítette.”; Apró hírek = SIK 1. évf. 1884. 1. szám, 16. o.
- 6 „Éjjél után 1 óra 49 perckor robogott be a különvonat a lobogó fátylakkal, dobogó szívvvel két oldalt álló főiskolai ifjúság sorfala között az állomásra, ahol a főisk. énekkar a himnusszal fogadta. Majd a város nevében Molnár János főbíró, a kollégium nevében Novák Lajos akad. és köz-igazgató üdvözölték a szent hamvakat és koszorúzták meg a koporsókat. Csak félóra múlva indulhatott tovább a vonat, miután a kórus még elénekelt »Rákóczi kesergőjét«...”; Hírek = SIK 23. évf. 1906. 2. szám, 26. o.
- 7 Hírek = SIK 39. évf. 1923. 3. szám, 55. o.
- 8 Előfizetési felhívás = SIK 1. évf. 1884. 1. szám, 1. o.
- 9 A múltból, Szemere Bertalan egy ifjúkori levele = SIK 1. évf. 1884. 3. szám, 40. o.
- 10 Ifjúsági egyletek. In: Szánthó Gyula – Molnár Lajos (szerk.): Jelentés a Sárospataki Ref. Főiskola (Akadémia és Gimnázium) állapotáról az 1884–85. iskolai évben. XXIX. évfolyam. Sárospatak, 1885. 49–51. o.
- 11 Ifjúsági egyletek. In: Novák Lajos (szerk.): A Sárospataki Ev. Ref. Főiskola akadémiai és főgimnáziumi értesítője az 1902–1903-iki iskolai évről. XLVII. évfolyam. Sárospatak, 1903. 160. o.
- 12 Példázza ezt a SIK 24. évfolyamának (1907/08 esztendő) több számán átívelő, a személyeskedésig eljutott és főszerkesztőváltásban lezárni kívánt vitája László Sándor és Takács Mihály között a Magyar Irodalmi Önképző-Társulat komolyan vehetőségéről. Az adok-kapok nyomán László Sándor, támadása miatt meghátrálni kényszerült és kénytelen volt lemondani a főszerkesztői tisztségéről vitapartnerre javára.; Egyleti élet = SIK 24. évf. 1907. 1. szám, 13. o.; Egyleti élet = SIK 24. évf. 1907. 4. szám, 60. o.; Takács Mihály: Írás a szerkesztőhöz, László Sándor: Válasz = SIK 24. évf. 1908. 5. szám, 69–71. o.; Takács Mihály: Új emberek = SIK 24. évf. 1908. 6. szám, 75–76. o.; Egyleti élet = SIK 24. évf. 1908. 6. szám, 88. o.
- 13 Krónika = SIK 18. évf. 1902. 6–7. szám, 116. o.
- 14 Binét Menyhért: Vallomások = SIK 20. évf. 1904. 5. szám, 47. o.; Egyleti élet = SIK 27. évf. 1910. 1. szám, 12. o.
- 15 Vegyes közlemények = SIK 14. évf. 1897. 2. szám, 32. o.

- 16 Szentimrei Mihály: Megtörtetett lendület, elfojtott lobogás = Theologiai Szemle XXXII. évf. 1989. 5. szám, 309. o.
- 17 Magunkról = SIK 17. évf. 1900. 1–2. szám, 1–4. o.; Vegyes közlemények = SIK 17. évf. 1900. 1–2. szám, 28. o.
- 18 A Főiskola tudományos és jótékonyági intézményei. In: Urbán Barnabás – Nagy Barna – Tárucz Árpád (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola Theol. Akadémiájának, Gimnáziumának, Általános Iskolájának és Gimn. Partikuláinak évkönyve (értesítője) az 1946–47-ik iskolai évről. XCI. évfolyam. Sárospatak, 1947. 28. o.; Minden olvasónak = SIK 63. évf. 1948. 5–7. szám, 25. o.
- 19 Palumbo Gyula: Nyomolvasás = SIK 50. évf. 1935. tavasz, 96–97. o.
- 20 Kovács Bálint: A Keresztény Ifjúsági Egyesület (KIE). In: Tenke Sándor (szerk.): Református ifjúsági egyletek és mozgalmak Magyarországon a XX. században. Tanulmányok. elmékedések és dokumentumok, különös tekintettel a Soli Deo Gloria Szövetség történetére. Magyarországi Református Egyház, Győr, 1993. 60–61. o.
- 21 Apró hírek = SIK 1. évf. 1884. 4. szám, 76. o.
- 22 A vitát övező írások megtalálhatóak a következő helyeken: Apró hírek = SIK 1. évf. 1884. 4. szám, 76. o.; Apró hírek = SIK 1. évf. 1885. 6. szám, 108. o.; Apró hírek = SIK 1. évf. 1885. 7. szám, 130. o.; Zoilus (álnév): Melyik az igaz? = Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok (a továbbiakban: PEIL), 28. évf. 1885. 4. szám, 119–120. o.; A SIK szerkesztőségének válasza: Hol az igaz? „Szólj igazat, bétörök a fejed!”, valamint a PEIL szerkesztőségi viszontválasza = PEIL 28. évf. 1885. 6. szám, 178–181. o.; Schmidt Samu: Felvilágosításul a sárospataki ifjúságnak = PEIL 28. évf. 1885. 8. szám, 248–250. o.
- 23 A Sárospataki Lapokban e vitával egy időben jelenik meg Nagy Lajosnak, a külföldi vasárnapi iskolát pozitívan értékelő és azok hazai felállítását sürgetően szükségesnek látó írása: Nagy Lajos: Iskolai ügy = Sárospataki Lapok 3. évf. 1884. 7. szám, 102–104. o.
- 24 Zoilus (álnév): Melyik az igaz?, i. m.
- 25 A SIK szerkesztőségének válasza: Hol az igaz? „Szólj igazat, bétörök a fejed!”, valamint a PEIL szerkesztőségi viszontválasza = PEIL 28. évf. 1885. 6. szám, 179. o.
- 26 Uo. 181. o.
- 27 Gombos Ferenc: A vasárnapi iskoláról = SIK 27. évf. 1910. 1. szám, 9. o.
- 28 Uo.
- 29 Tóth Lajos: Evangéliumi szellem = SIK 46. évf. 1930. november, 49–51. o.
- 30 Szentimrei Mihály: Megtörtetett lendület, elfojtott lobogás, i. m. 306. o.
- 31 Hírek = SIK 45. évf. 1930. január, 113–114. o.
- 32 Reformáció = SIK 42. évf. 1926. december, 75. o.
- 33 Sípos Ete Álmos: „Kérjétek az aratásnak Urát!” Forgács Gyula (1879–1941), a Magyar Református Belmisszió úttörője. KRE-KMTI – Harmat Kiadó, Budapest, 2008. 71. o.
- 34 Koncz Sándor: Responsorium = SIK 49. évf. 1933. szeptember–október, 14–15. o., valamint SIK 49. évf. 1934. március, 104–106. o.
- 35 „...egyed teszek: ami mögöttem van, azt elfelejtve, ami pedig előttem van, annak nekifeszülve futok egyenest a cél felé, Isten mennyei elhívásának Krisztus Jézusban adott jutalmáért.” – Fil 3,14
- 36 Az 1904-ben alakult Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség 1926-ban felvette a Magyar Diákok Pro Christo Szövetsége nevet.
- 37 Koncz Sándor: Responsorium = SIK 49. évf. 1934. március, 104. o.
- 38 Kovács Bálint: A Keresztény Ifjúsági Egyesület, i. m. 61. o.
- 39 Kovács Bálint: A KIE és a népfőiskolai mozgalom, =Honismeret XII. évf. 1984. 2. szám, 27. o.
- 40 Kolláth József: Református Keresztény Ifjúsági Egyesületi Munka = SIK 54. évf. 1938. 1–2. szám, 7–8. o.; SIK 54. évf. 1938. 3. szám, 24–26. o.; SIK 54. évf. 1938. 4. szám, 45–46. o.; SIK 54. évf. 1939. 7. szám, 75–76. o.; SIK 54. évf. 1939. 8–9. szám, 95–96. o.
- 41 Benke József, Nagy Sándor Béla, Szabó Zoltán, Vincze Károly, Zsiros József. Vö.: Koncz Sándor: Szabó Zoltán teológiájának kibontakozása = Zempléni Múzsza II. évf. 2002. 2. szám, 7. o.
- 42 Denke Gergely: Az SDG szövetség megalakulása és belső élete. In: Tenke Sándor (szerk.): Református ifjúsági egyletek és mozgalmak..., i. m. 145–151. o.

43 Uo. 216. o.

44 Hazafias és egyházi nevelés. In: Mátyás Ernő – Elekes Imre (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és gimnáziumi értesítője az 1932–33-ik iskolai évről. LXXVII. évfolyam. Sárospatak, 1933. 73. o.

45 Az „I. Rákóczi György Egyesület.” In: Vasady Béla – Elekes Imre (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és gimnáziumi értesítője az 1930–31-ik iskolai évről. LXXV. évfolyam. Sárospatak, 1931. 127. o.

46 Például Mátyás Ernő, Zsiros József, Szabó Zoltán, Nagy Barna. A tanári kar irodalmi munkásságának, közéleti tevékenységének és kitüntetésének jegyzéke az 1925–1926-ik iskolai évben. In: Marton János – Csontos József (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és főgimnáziumi értesítője az 1925–26. iskolai évről. LXX. évfolyam. Sárospatak, 1926. 19. o.; Az akadémia tanárainak irodalmi és közéleti működése az 1932–33. iskolai évben. In: Mátyás Ernő – Elekes Imre (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és gimnáziumi értesítője az 1932–33-ik iskolai évről. LXXVII. évfolyam. Sárospatak, 1933. 53. o.; Az akadémia tanárainak irodalmi és közéleti működése az 1933/34. iskolai évben. In: Mátyás Ernő – Novák Sándor (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és gimnáziumi értesítője az 1933–34-ik iskolai évről. LXXVIII. évfolyam. Sárospatak, 1934. 40. o.; Az akadémia tanárainak irodalmi és közéleti működése az 1935–36. iskolai évben. In: Mátyás Ernő – Novák Sándor (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és gimnáziumi értesítője az 1935–36-ik iskolai évről. LXXX. évfolyam. Sárospatak, 1936. 38. o.; Az akadémia tanárainak irodalmi és közéleti működése az 1938–39. iskolai évben. In: Zsiros József – Tárczy Árpád (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és gimnáziumi értesítője az 1938–39-ik iskolai évről. LXXXIII. évfolyam. Sárospatak, 1939. 42. o.

47 Hírek = SIK 40. évf. 1924. 1. szám, 24. o.

48 A Kálvin János-Egyesület. In: Marton János – Csontos József (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és főgimnáziumi értesítője az 1924–25-ik iskolai évről. LXIX. évfolyam. Sárospatak, 1925. 58. o.

49 Híreink = SIK 48. évf. 1932. november, 47. o.

50 Kárász József: *Új Magyarország* = SIK 48. 1932. október, 29. o.

51 Híreink = SIK 48. évf. 1932. október, 31. o. Koncz később, Ravasz László püspök ajánlására, a Szövetség Országos Központjának a munkatársa lett, vö.: Denke Gergely: Az SDG szövetség megalakulása és első élete, i. m. 167. o.

52 A teológus és tanítóképzős ifjúság „Kálvin János Egyesülete”. In: Mátyás Ernő – Novák Sándor (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és gimnáziumi értesítője az 1933–34-ik iskolai évről. LXXVIII. évfolyam. Sárospatak, 1934. 123. o.

53 Denke Gergely: Az SDG szövetség megalakulása és első élete, i. m. 159. o.

54 Híreink = SIK 49. évf. 1933. szeptember-október, 24. o.

55 Ablonczy Dániel: *Nehémiás kőművesinasai* = SIK 52. évf. 1937. február, 47–49. o.

56 Uo. 47. o.

57 Vincze József: *Soli Deo Gloria* = SIK 53. évf. 1938. 9–10. szám, 133–134. o.

58 G. Szabó Botond: Cserkészet és evangéliumi cserkészet Magyarországon. In: Tenke Sándor (szerk.): Református ifjúsági egyesületek és mozgalmak..., i. m. 114–117.

59 A cserkész fiúk = SIK 29. évf. 1913. 6. szám, 81–83. o.

60 Szentimrei Mihály: Megtörtetett lendület, elfojtott lobogás, i. m. 306. o.

61 A cserkész-egylet. In: Rác Lajos – Csontos József (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai, jogakadémiai és főgimnáziumi értesítője az 1921–22-ik iskolai évről. LXVI. évfolyam. Sárospatak, 1922. 43–44. o.

62 Zsiros József: Hegyaljai Erő = SIK 37. évf. 1921. 1–2. szám, 23. o.

63 Egyleti élet = SIK 37. évf. 1921. 1–2. szám, 27. o.

64 Baksy Rezső: Egy év a „Hegyaljai Erő” cserkészcsapat életéből = SIK 54. évf. 1939. 7. szám, 81–83. o.; Szatmári Emília: „...Csak a főiskola érdekében és csak a rendkívüli körülményekre tekintettel...”: Meghatározó fejezetek Dr. Zsiros József életútjából = Sárospataki Füzetek 23. évf. 2019. 1. szám, 154. o.

65 Baksy Rezső: Egy év a „Hegyaljai Erő” cserkészcsapat életéből, i. m. 82. o.

66 Az első vezetők név szerint a következők: tanárelnök Benkő Béla gimnáziumi tanár; a teológus vezetők: csapattiszt Vincze Károly, segéd tiszt Szabó Zoltán, őrsvezetők Benke József, Tárczy Dávid, Zsiros József, Nagy Sándor. Egyleti élet = SIK 37. évf. 1921. 1–2. szám, 27. o.

67 Egyleti élet = SIK 41. évf. 1926. május-június, 233–234. o.; A cserkész-egylet. In: Rác Lajos – Csontos József (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai, jogakadémiai és főgimnáziumi értesítője az 1921–22-ik iskolai évről. LXVI. évfolyam. Sárospatak, 1922. 44. o.; Jelentés a 134. számú Hegyaljai Erő cserkészcsapat 1925–26. évi munkásságáról. In: Marton János – Csontos József (szerk.): A Sárospataki Ref. Főiskola theol. akadémiai és főgimnáziumi értesítője az 1925–26-ik iskolai évről. LXX. évfolyam. Sárospatak, 1926. 70. o.

68 Egyleti élet = SIK 39. évf. 1923. 4. szám, 77. o.

69 A cserkészélet eseményeiről jelentést adó beszámolók röviden, de visszatérően érintik még a 763. sz. Sztárai Mihály kiscserkész csapat, valamint a 61. sz. Lorántffy Zsuzsanna leány cserkész és a 72. sz. Lorántffy Mária tündérke csapat alkalmait. Jelentékeny súlyt kap ugyanakkor a 764. sz. Timóteus öreg cserkészcsapat tevékenysége.

70 Szabó Zoltán: Diákélet = SIK 39. évf. 1924. 6. szám, 93–95. o.

71 Cserkészestély = SIK 41. évf. 1925. december, 77. o.

72 A pataki cserkészestély gyűlés = SIK 41. 1926. március-április, 162–163. o.

73 Tábortűz mellől = SIK 41. évf. 1925. december, 63–65. o.

74 Hírek = SIK 40. évf. 1925. június, 89–90. o.

75 Egyleti élet = SIK 39. évf. 1923. 4. szám, 77. o.

76 Szabó Zoltán: Sárospataki törekvések a falu szolgálatára. In: Kovács Dániel (szerk.): Az igazság ösvényén. Szabó Zoltán emlékkönyv. Kazinczy Ferenc Társaság, Sárospatak, 2016. 70. o. A témakörrel lásd még: Bartha Ákos: Falukutatás és társadalmi önismeret. A Sárospataki Református Kollégium faluszemináriumának (1931–1951) történeti kontextusai. Hernád Kiadó, Sárospatak, 2013.

77 Kovács Bálint: A Keresztény Ifjúsági Egyesület, i. m. 68. o.; G. Szabó Botond: Cserkészet és evangéliumi cserkészet Magyarországon, i. m. 125–126. o.

78 Kovács Bálint: A Keresztény Ifjúsági Egyesület, i. m. 72–73. o.

79 Denke Gergely: Az SDG szövetség megalakulása és első élete, i. m. 215. o.

80 Szentimrei Mihály: Megtörtetett lendület, elfojtott lobogás, i. m. 306. o.

81 Szabó Zoltán: Sárospataki törekvések a falu szolgálatára, i. m. 73. o.; Híreink = SIK 51. évf. 1935. december, 65. o.; Czeglé Imre: 764. számú Timótheus öregcserkészcsapat 1937–38. évi munkája = SIK 53. évf. 1938. május-június, 127. o.

82 Újszászy Kálmán: Regös problémák egy regös út tükrében = SIK 46. évf. 1930. október, 26. o.

83 Uo.

84 Híreink = SIK 54. évf. 1939. 7. szám, 85. o.

85 Híreink = SIK 54. évf. 1938. 4. szám, 51. o.

86 Bertalan Imre: Beszámoló a regös-útról = SIK 54. évf. 1938. 4. szám, 39–41. o.; Pataki Sándor: „Székely Regös” = SIK 56. évf. 1941. 8. szám, 100–102. o.

87 G. Szabó Botond: Cserkészet és evangéliumi cserkészet Magyarországon, i. m. 120. o.

88 Szilágyi László: 1939. augusztus 3–18. = SIK 55. évf. 1939. 3. szám, 24–25. o.

89 Czeglé Imre: Summázás = SIK 53. évf. 1938. május-június, 123. o.

90 Minden olvasónak = SIK 63. évf. 1948. 5–7. szám, 25. o.

